

Pirmasis oficialus „Draugo“ redaktorius kun. A. Kaupas

Audronė V. Škiudaitė

Jaunuolio iš nuošalaus Gudelių kaimo, Ramygalos parapijos, biografija panaši į kitų to meto inteligentų biografijas – išvarytas iš Šiaulių gimnazijos už caro draudžiamų knygų skaitymą, stoja į Kauno kunigų seminariją, kur priklauso slaptai draugijai. Už draudžiamos literatūros skaitymą ir laikymą pašalinamas ir iš kunigų seminarijos. Vienerius metus praleidžia Petrapilyje ir vėl grįžta į Kauną, kur dirba repetitoriumi ir pats rengiasi 7-8 klasės gimnazijos kurso egzaminams. Ir vėl krata, ir vėl draudžiama literatūra ir vėl Antanas Kaupas priverstas bėgti – šį kartą pasirenka Ameriką.

Plačiau kun. dr. Antano Kaupo biografija nušviečiama ▲ Kun. Antanas Kaupas

toliau pateikiamame dr. Valdo Pruskaus straipsnyje, čia paminėsime tik keletą mažiau žinomų faktų.

A. Kaupo kelyje toliau Chicaga, Detroito lenkų kunigų seminarija, kunigo šventimai. Beveik metus klebonauja Wilkes Barre, PA; 1897 m. atkeliamas į Scrantoną, PA, kur profesoriauja Marywodo universitete ir 1901 m. baigia statyti Šv. Juozapo mūrinę bažnyčią. Joje lietuviai tebesimeldžia iki šiol. Iki šios dienos yra išlikę ne tik pastatas, bet ir daug bažnyčios mažosios architektūros elementų – puikūs vitražai, netgi senoviški mediniai suolai. Tik centrinis altorius prieš keletą dešimtmečių pakeistas moderniu.

Tos bažnyčios likimas sudėtingas, nes dėl jos parapijiečiai, tik ją pasta-

tę, susipyko. Tuo metu lietuviai iš lenkų jau buvo pasimokę ginčytis dėl bažnyčių nuosavybės. Vadinamieji laisvamaniai, save vadinę „nezależnikami“ (nepriklausomais), bažnytinių vadinami bedieviais, kurstė žmones neatiduoti parapijos nuosavybės vyskupijoms, o įteisinti ją parapijiečių vardu. Tokie ginčai vyko daugelyje parapijų, kai kur privedę prie bendruomenių skilimo. Scran-

◀ „Draugo“ redaktorių – kun. Antano ir Juliaus bei vienuolės Marijos Kaupų tėvas Anupras Kaupas. Iš vyskupo Vincento Brizgio knygos „Kazimiera Kaupaitė – Motina Marija“, „Draugas“, 1982

▼ Kaupų šeima 1902 m., jau po tėvo Anupro mirties. Iš kairės – Antanina (Krotkienė), Vincentas, Katarina, šeimos motina Antanina, Bronislava (Sabonienė), Julius, Kazimiera, Salomė (Valonienė). Nuotraukoje nėra vyriausiosios Kaupaitės – Juozapos (Antanaitienės) ir kunigo Antano Kaupo, kuris tuo metu jau kunigavo Amerikoje. Iš vyskupo Vincento Brizgio knygos „Kazimiera Kaupaitė – Motina Marija“. „Draugas“, 1982

▲ Kun. Antano Kaupo motina su seseria, būsima vienuole Kazimiera, kai ji dar gyveno Lietuvoje. Iš vyskupo Vincento Brizgio knygos „Kazimiera Kaupaitė – Motina Marija“, „Draugas“, 1982

tono lietuviai bylinėjosi teismuose 7 metus, o bažnyčia stovėjo tuščia, užrakinta. Pamaldos vyko miesto katedros svetainėje. Teismas pagaliau Scrantono lietuvių bažnyčią priskyrė administruoti vykupijai, bet kun. A. Kaupas to nebesulaukė. Išibėgėjus teismams, 1907 m., jis išvyko į kitą lietuvišką parapiją – Pittstoną. Sudegus tenykštei medinei bažnyčiai jam ir čia teko statyti – mūrinę, ir, kaip sako kai kuri literatūra, ją pastatė per metus. Ji taip pat dar stovi, gerai prižiūrima, bet lietuviams jau nebeprislauso – ją administruoja lenkai katalikai.

Pittstone kun. Antanas Kaupas 1909 m. susisieja su „Draugu“, kuris tais

▲ Kaupų gimtosios Ramygalos parapijos bažnyčios bokštas. Audronės V. Škiudaitės nuotr.

► Buvusi Kaupų sodyba Gudelių kaime, kurioje gimė ir užaugo „Draugo“ redaktoriai kun. Antanas ir Julius bei vienuolė, Šv. Kazimiero vienuolijos steigėja Motina Marija, ir šiandien rodo, kad ten gyveno tvarkingi ir pasiturintys ūkininkai. Buvusios sodybos vietoje pastatyti jau kiti pastatai ir sodyboje gyvena kiti žmonės, bet liepų alėja, sodinta Kaupų giminės, išliko. Algirdo Girininko nuotr.

◀ Kun. Antano, Marijos ir Juliaus Kaupų gimtųjų Gudelių, Ramygalos parapijoje, Kėdainių rajone, panorama šiandien. Tolumoje matyti šiandien dar egzistuojančio kaimo kontūrai. Audronės V. Škiudaitės nuotr.

▲ Kun. Antano Kaupo 1901 m. pastatyta Scrantono, PA, lietuvių Šv. Juozapo parapijos bažnyčia 2002 m. Marijos Remienės nuotr.

metais pradėtas leisti gretimame lietuviškame mieste – Wilkes Barre, PA.

Kodėl reikėjo „Draugo“, nes tuo metu Bostone ėjo kun. Antano Miluko redaguojama katalikiška „Žvaigždė“? Galima įtarti, kad atsitiko nesutarimai tarp bendraminčių. „Žvaigždės“ redaktorius kolegas, Lietuvių Romos katalikų susivienijimo Amerikoje narius, įžeidė autoritariškumu ir piktnaudžiavimu savo, kaip susivienijimo dvasios vado, galiomis. 1909 m. keliolika kunigų paskelbė atsišaukimą, kad kun. A. Milukas visuotinės vienybės vardan pasitrauktų iš organizacijos vadovybės, mat iš Susivienijimo jis ėmė šalinti jam nepaklūstančius narius. Tai, kad tuo metu gimė „Draugo“ laikraščio idėja ir kad daugelis iš to atsišaukimo autorių (A. Kaupas, J. Kasakaitis, J. Inčiūra, S. Pautienius, V. Dargis, P. Abromaitis, J. Dumčius, B. Žindžius, J. Kuras, J. Kolesinskis, J. Cis, M. Pankauskas, A. Šaulinskas, J. Dielininkaitis, K. Urbonavičius, A. J. Kaminskas, A. Staniukynas, V. Stankevičius, V. Varnagiris, M. Kriaučiūnas, E. Stefanaviče, V. Vizgirda ir J. Klanauskas) buvo „Draugo“ steigėjai ir darbininkai, leidžia įtarti, kad šioji katali-

kų grupė norėjo atsiriboti ne tik nuo kun. A. Miluko, bet ir nuo jo leidžiamos „Žvaigždės“. Tai patvirtintų ir faktas, kad kurį laiką „Draugas“ buvo skelbiamas ir kaip Lietuvių Romos katalikų susivienijimo Amerikoje organas, mat kun. A. Milukas 1909 m. Susivienijimo seime nebebuvo išrinktas į valdybą ir nutraukta sutartis su kun. A. Miluko leidžiama „Žvaigždė“, kaip Susivienijimo organu.

Taigi iškyla reikalas turėti naują laikraštį. Kunigų vienybės organizacijoje iškeliama mintis steigti „Draugą“.

Pittstone, Šv. Kazimiero parapijoje, neilgai trukus kun. A. Kaupui vėl teko patirti parapijiečių nesantaiką, kilusią dėl bažnyčios statybos. Kai vienas iš „Draugo“ globėjų – kun. A. Staniukynas persikėlė į Chicagą, jis paragino tai pa-

daryti ir kun. A. Kaupą su visu „Draugo“ laikraščiu. Tuo labiau, kad leidėjams nedidelėje lietuvių bendruomenėje sunku buvo jį išlaikyti, mat „Draugas“ daugiausiai buvo platinamas rajonuose aplink Pensylvaniją. 1912 m. kun. A. Kaupas su visa redakcija apsistojo Kazimieriečių vienuolyne Chicagoje. Po metų susirgo gerklės vėžiu ir 1913 m. spalio 27 d. mirė dideliuose skausmuose.

Ramygalos parapijos, Gudelių kaimo (dabartinis Panevėžio rajonas) Kaupai – talentinga giminė, Lietuvai davusi bent tris stiprias asmenybes. Be kun. Antano Kaupo ta šeima išugdė Šv. Kazi-

miero kongregacijos steigėją, vienuolijos motinėlą Mariją – Kazimierą Kaupaitę, kurią profesoriaudamas Scranton, PA, Marywoodo universitete, brolis Antanas atsikvietė padėti buityje. Čia jai atsivėrė akys į aukštesnį gyvenimą.

Jų brolis Julius Kaupas, Valparaiso universiteto auklėtinis, taip pat kurį laiką buvo „Draugo“ redaktorius (1915-1916 ir 1917-1918), vėliau – Lietuvos Steigiamojo Seimo narys, Lietuvos banko Kauno skyriaus direktorius.

Toliau pateikiama dr. Valdo Pruskaus studija apie kun. dr. Antaną Kaupą parodo jį kaip gilų mąstytoją, susirūpinusį tuo metu populiarių socialistinių idėjų plitimu. Su jomis A. Kaupas kovojo jas tyrinėdamas.

▲ Kun. Antano Kaupo 1910 m. pastatyta Pittstono, PA, lietuvių Šv. Kazimiero bažnyčia 2002 m. Marijos Remienės nuotr.